

(קד:) **חליצה ותחילת דין בלילה**. תנן חלצה בלילה חליצתה כשרה ורבי אלעזר פוסל. ואיתא בגמ' ... והכא בהא קמפלגי מר סבר חליצה כתחלת דין דמיא ומר סבר חליצה כגמר דין דמיא. רבה בר חייא קטוספאה עבד עובדא במוק וביחידי ובלילה אמר שמואל כמה רב גובריה דעביד כיחידאה מאי קשיא אי מוק סתמא תניא אי לילה סתמא תניא אלא יחידי קא קשיא ליה ... ואב"א כולהו נמי יחידאה קתני להו דתניא א"ר ישמעאל בר' יוסי אני ראיתי את רבי ישמעאל בן אלישע שחלץ במוק ביחידי ובלילה, ע"כ. ולהלכה פסקו הרמב"ם (פ"ד הט"ז) והשו"ע (אה"ע סי' קסט ס"ו) כר"א דחליצה בלילה פסולה אפי' בדיעבד. [אך ראה בשו"ת נודע ביהודה (קמא אה"ע סי' צ"ד) שהעיר דמשמעות דברי התוס' (ד"ה אי מוק) דחליצה בלילה כשרה בדיעבד. דכתבו התוס', "הוה מצי למיפרך אימור דאמרי רבנן בדיעבד לכתחלה מי אמור אלא פריך אדשמואל שלא הקפיד אלא על מה שעשה כיחידאה ומסיק כרבי ישמעאל בן אלישע והוא עשה כן לכתחלה". ומשמע דהוה ניח"ל להתוס' אילו הגמ' נקטה דרבה בר חייא נהג כחכמים דהתירו חליצה בלילה בדיעבד. ויש דעה כזה באו"ז (ח"א הל' חליצה סי' תרס"ח) דהלכה כחכמים].

כתב הרא"ש (סי' ט') דמסוגיין משמע דאם דנים תחילת דין בלילה הדין בטל. וכתב דכן משמע מסוגי' בבבא בתרא (קי"ג), דאיתא התם (ד) אמר רב יהודה שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין ואמר רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה אפי' שלשה כותבין ואין עושין דין וכו', ע"כ. וכתב הרשב"ם שם (קיד. סוד"ה אפילו), "ומיהו ב"ד שהעידו לפניהם עדות בלילה עדות גמורה היא ויכולין לדון למחר ביום". אך התוס' (שם ד"ה אבל) חולקים על הרשב"ם וס"ל דאין דנין ע"פ עדות זו אפי' בדיעבד, דהוי כתחילת דין. וכתב בשו"ת מהר"ם על שאקר (סי' טו), הו"ד במשנת יעבץ חו"מ סי' י') דכן ס"ל להרמב"ם, דבהל' סנהדרין (פ"ג ה"ג) כתב אין מתחילין את הדינין בלילה, ובה"ד כתב, "וכן אין מקבלין עדות בלילה ובדיני ממונות אם התחילו ביום מותר לגמור הדין בלילה". ומדלא כתב מתחילין ביום וגומרין בלילה משמע דאם התחילו בלילה הדין פסול.

בשו"ע (חו"מ סי' ה' ס"ב) פסק המחבר דאין דנין בלילה בתחילת דין (ע"פ משנה סנהדרין לב). וכתב הרמ"א דאם עברו ודנו בלילה דיניהם דין. והעיר הסמ"ע (סק"ח) דבסי' כ"ח (סכ"ד) פסק המחבר לענין קבלת עדות בלילה דאין דנין ע"פ אותה קבלה, והרמ"א שם לא השיג.

והסמ"ע כתב לחלק דהיכא דכבר נגמר הדין אפשר לסמוך על הדין בדיעבד, וזה פסק הרמ"א בסי' ה', אבל בסימן כ"ח הנידון הוא לסמוך על קבלת עדות שנערך בלילה בכדי לערוך דין וזה אין לעשות לכתחילה לכו"ע. ועל דרך זה כתב הקצות (סי' ה' סק"ב) להסביר דלשיטת הרשב"ם ופסק הרמ"א כיון דגמר דין בלילה כשרה אם דנו בתחילת דין בלילה וגמרוהו הוי כאילו עשו רק גמר דין בלי תחילת דין (בלי המשא ומתן) וזה כשר. אבל קבלת עדות בלילה הוי כתחילת דין וזה לא מהני אפי' בדיעבד, דאי אפשר לגמור דין בלי קבלת

עדות. וכך הסביר הקצות כוונת הירושלמי כך שאפשר דאין הבבלי חולק על הירושלמי, ודלא כהרמב"ן בהשגתו על הרשב"ם. ובשיעורי ר' שמואל לפרק יש נוחלין (אות ט"ז) הביא ראי' לדברי הקצות מסוגיין דתלתה המחלוקת אי חליצה כשרה בלילה על אי חליצה כתחילת דין או כגמר דין. הרי חזינן שיש אפשרות לתחילת דין בלי גמר דין. והסביר דהחולקים על הרמ"א יסברו דלא כהקצות דגמר דין כשר בלילה רק כי נמשך אחר תחילת דין, אבל לא יתכן גמר דין בלי תחילת דין.

במשנת יעבץ העיר דמוכח מחי' הר"ן (ר"ה כה:): דלא כהקצות, דכתב הר"ן, "אלמא כולה מילתא בתר תחילת דין שדינן לה, דאי לא כיון דיום בעינן היאך גומרינן בלילה, אלא ודאי היינו טעמא דכיון דהוי תחילתו ביום גמרו נמי בתר תחילתו שדינן לה וכאילו נגמר ביום דמי".

ועוד הביא מהתשב"ץ שהעיר שהרשב"ם רק הכשיר קבלת עדות בלילה ולא תחילת דין בלילה. ולפ"ז אין זה מקור הרמ"א, אלא מקור הרמ"א כדברי הגר"א מהירושלמי. והסביר הרמ"א והירושלמי על דרך חקירה בפסול דין בלילה. דיש לחקור בענין תחילת דין בלילה אי אין תורת ב"ד כלל או דיש תורת ב"ד אלא שיש דין שאין תחילת דין בלילה. ובשיעורי ר' שמואל כתב דנ"מ אי יש לעשות שטר מעשה ב"ד בלילה. וכתב המשנת יעבץ דדינן דין אף דאין להם תורת ב"ד, ודומה למש"כ הרמב"ם (פ"ב סנ' ה"י) דאע"פ שאין ב"ד פחות מג' מותר לאחד לדון מן התורה. וזה רק לגבי תחילת דין, אבל לגבי קבלת עדות בעינן תורת ב"ד, וכדברי התשב"ץ דיחיד מומחה אף דיכול לדון אינו יכול לקבל עדות. ולפ"ז לא מהני דין בלילה אפ"ל בדיעבד. והביא דברי הנמוקי"י (סנ' לב) דאין שם ב"ד בלילה ולכן אין דנין בלילה. ולכן ניחא מה שכתב הרמב"ם בהל' קדוש החודש (פ"ב ה"ח) דאם קידשוהו בלילה אינו מקודש, דבעינן תורת ב"ד, ואילו בהל' סנ' לא כתב שאם דנו אין דיניהם דין, דאפשר ליחיד לדון בדיני ממונות וה"ה דאינו פסול בלילה. אך העיר דמהמאירי בב"ב מבואר לא ככה, דכתב דאפשר דלא אמרו דאין מקבלין עדות בלילה אלא בקידוש החודש, אבל בדין אחר מקבלין, ומ"מ בחשש שילך למדינת הים וכ"ש כשהיה העד רדוף לילך מקבלין עדות בלילה. ואפשר דס"ל דאין קבלת עדות כתחילת דין.

עיקר תוס' פרק מצות חליצה

(קא.) הא קמ"ל, ואין	(קג.) שאין, כיון, סנדל
(קא:) וקראו, הואיל, ש"מ, ואנא, מרענא	(קד:) הכל
(קב.) גר, לענין, גזירה, ואע"ג	(קה.) ככה, מי כתיב
(קב:) ואי איכא, ודקתני, ואנעלך, בקב	(קה:) מי שצריך, רבא, לכתחילה
(קג.) בין עומד, והחולצת, והא	(קו.) אין, לפיכך, ורבא